

GYRAULUS LAEVIS (Alder 1838) IN DE OMGEVING VAN DEN HAAG

Sinds enige jaren ben ik in de gelegenheid het waterwingebied van de Duinwaterleiding van 's-Gravenhage te bezoeken. Dit ca 18 km² grootte duinterrein ligt in de gemeenten Wassenaar en 's-Gravenhage en wel tussen Den Haag (Scheveningen) en het Wassenaarse Slag. Voor een groot deel is het afgesloten in verband met de waterwinning en de kwetsbaarheid van het terrein.

Vanaf 1955 wordt dit gebied geïnfilteerd met rivierwater. Via een 46 km lange leiding wordt water uit de Lek bij Bergambacht na filtratie naar de duinen geperst, waar het door uitlaatopeningen in vele meertjes vloeit. Vanaf die tijd veranderde het droge duin in een waterrijk gebied. Door de infiltratie ontstonden in hoofdzaak twee soorten wateren, namelijk:

type a: gegraven plassen, waarin door buis Lekwater wordt ingelaten. Tot ongeveer 3.50 m diep.

type b: plasjes en poeltjes ontstaan door verhoging van de grondwaterstand en door kwelwater uit de grotere meren. Diepte van 0.00 tot ca 1.00 m.

Momenteel bevat het gebied een 17-tal grotere plassen, met veel grillige uitlopers en ondiepe stukken en enige tientallen kleine plasjes en poeltjes. Regelmatig worden er nog plassen bijgegraven.

Vanaf 1965 worden door mij regelmatig bezoeken aan dit gebied gebracht, voornamelijk om een overzicht te krijgen van de molluskenfauna. Tijdens een van deze excursies, in februari 1966, trof ik in een klein poeltje een jonge planorbis-soort aan die ik niet met zekerheid kon determineren. Controle door de heer A.W. Janssen had als resultaat dat we te doen hadden met een exemplaar van Gyraulus laevis. Deze determinatie had tot gevolg dat ik bij een volgend bezoek het betreffende poeltje grondig bekeken heb. Echter zonder resultaat, hetgeen niet zo

verwonderlijk was, daar het slechts 5 m² groot was en vrij snel droog valt als er enige tijd geen water wordt ingelaten. Maar tijdens zeven in een naastgelegen grotere plas, vond ik prachtige exemplaren van Gyraulus laevis. Regelmatig trof ik een dier in mijn zeef aan, ze bevonden zich vooral tussen de oeverbegroeiing. Opvallend was de grootte van de schelpen (tot 5 mm). Zeefmonsters uit de bodem langs de oever bevatten vele lege schelpen van deze soort. De determinatie van deze vondst werd bevestigd door dr. C. Meier-Brook.

Na deze vondst werden nog verscheidene malen dieren van deze vrij zeldzame molluskensoort in andere plassen aangetroffen. Zie overzicht. Waarschijnlijk betreft het steeds een tijdelijk voorkomen en is de soort na verloop van tijd verdwenen om in een andere plas plotseling te verschijnen. Daar men in een bepaalde tijd het gebied niet goed kan onderzoeken is het bijna zeker dat Gyraulus laevis algemener is dan uit de vondsten blijkt. Zodat dit plassengebied zeker een van de beste vindplaatsen in Nederland (en omgeving) is.

Het volgende geeft een overzicht van de vondsten van Gyraulus laevis met de diverse gegevens. Omdat de meeste plassen geen naam hebben en vele ook niet op kaarten voorkomen is het gebied in vakken verdeeld, elk met een letter aangegeven, waarbinnen de plassen zijn genummerd.

Achtereenvolgens worden gegeven de datum van de vondst, de plas, het type, de oppervlakte (ongeveer), grootste diepte (voor groot deel meestal veel ondieper), planten in het water, planter langs de oever, aanwezigheid van G. laevis en de begeleidende molluskensoorten.

zomer 1960. L1, b, 150 m², 75 cm - kranswier, 1 plekje met lisdodde, grassen.

Gyraulus laevis 5, samen met Planorbis carinatus 1, Anisus vortex 2, Bathyomphalus contortus 1, Planorbarius corneus 1 en Sphaerium corneum 1. Dit monster mollusken met G. laevis werd pas later in de kollektie opgemerkt, 1 schelp is vergroeid, mogelijk na beschadiging.

26 februari 1966. V2, b, 5 m², 30 cm - algen, grassen. Gyraulus laevis 1 van 2 mm. Samen met Lymnaea truncatula algemeen. Dit is m.i. een verdwaald dier en hoort hier niet thuis.

26 februari 1966. W2 (Kronkelmeer), a, enige tienduizenden m², 2 m? - o.a. vederkruid, riet grassen. Gyraulus laevis 2 lege schelpjes in grondmonster. Dit monster uitgezeefde detritus en zand bevatte tevens lege schelpen van Valvata piscinalis, Lymnaea palustris, L. peregra, Planorbis planorbis, Anisus vortex, Bathyomphalus contortus, Gyraulus albus en Hippeutis complanatus.

21 mei 1966. V1 (Vinkenplas), a, 10.000 m², 100 cm - Zannichellia. vederkruid. watteranonkel, algen, riet, lisdodde en grassen. Gyraulus laevis regelmatig een dier in de zeef, schelpen tot 5 mm. Aan andere mollusken was alleen Lymnaea peregra algemeen te vinden.

21 augustus 1966. Vinkenplas, zie 21 mei. Gyraulus laevis, 35 dieren in 1½ uur, tussen algen en vederkruid. Samen met Lymnaea peregra alg., Gyraulus albus 2 en Armiger crista 1. Tussen bodemmateriaal veel lege, witte schelpen.

9 september 1966. Vinkenplas, zie 21 mei. Gyraulus laevis verscheidene, meeste rond de 2 mm. Lymnaea peregra alg. en Gyraulus albus 2.

1 januari 1967. Vinkenplas, zie 21 mei. Gyraulus laevis 1. Lymnaea truncatula 1, L. peregra enkele en Armiger crista 1.

19 februari 1967. Vinkenplas, zie 21 mei. Gyraulus laevis 1 juveniel. In uitgezeefd bodemmateriaal komt de soort nog algemeen voor.

Na deze datum is de plas nog regelmatig onderzocht, Gyraulus laevis was echter geheel verdwenen. De andere soorten (L. peregra, G. albus, A. crista) komen tot op heden (eind 1969) nog steeds voor, zonder dat er zich andere soorten bijvoegen.

21 februari 1967. Z1, b, 30 m², 15 cm - hoornblad?, biezen, grassen, kruipwilg Gyraulus laevis 1 (4½ mm). Lymnaea truncatula enkele, Armiger crista algemeen.

21 februari 1967. Z10, b, 20 m², 35 cm - hoornblad? algen, riet. Geheel dichtgegroeid met riet. Gyraulus laevis 1 (2½ mm) met Lymnaea peregra vrij alg. en Armiger crista vrij alg.

26 juli 1969. L10, a, 6000 m², 150 cm - algen, harig wilgeroosje, lisdodde, grassen. Gyraulus laevis 5 juv. op stukje hout en enkele op algen. Gyraulus albus 3 en Armiger crista enige.

26 juli 1969. L11, a, 25.000 m², 200 cm - zannichellia, vederkruid, darmwier, algen, lisdodde, riet, munt, grassen. Gyraulus laevis vrij alg. Schelpen van 1 - 3½ mm. Dieren rondkruipend op zannichellia en oeverplanten. Tevens hier Valvata piscinalis, verscheidene, Lymnaea palustris 3, L. peregra enkele, Gyraulus albus enkele en Armiger crista vrij alg.

17 augustus 1969. L11, zie 26 juli. Gyraulus laevis vrij alg. Ook nog Lymnaea stagnalis enkele en Planorbis planorbis enkele.

17 augustus 1969. G15, b, 1000 m², 75 cm - vol met kranswier, Zannichellia, drijvend fonteinkruid, lisdodde, riet. Gyraulus laevis enkele. Valvata piscinalis enk., Lymnaea truncatula enk., L. peregra enk., Gyraulus

albus enk., Armiger crista 1. Van Sphaerium lacustre waren een aantal lege doubletjes in een bodemonmonster aanwezig.

17 augustus 1969. G25 (Het Labyrinth), a, 100.000 m², 2½ m bij vindplaats 75 cm - algen, riet, lisdodde, harig wilgeroosje, leverkruid. Gyraulus laevis enk. Samen met Valvata piscinalis vrij alg., Lymnaea peregra enige, L. stagnalis enk., Planorbis planorbis enk., Anisus vortex enige, Bathyomphalus contortus enk., Gyraulus albus verscheidene en Pisidium sp. vrij alg.

Tot zover dit overzicht. Een vermeerdering van het aantal vindplaatsen in de komende jaren ligt voor de hand.

Alle plassen en poeltjes in het duingebied hebben een zandbodem, meestal ontstaat hierop na verloop van tijd een laag detritus. Het water is helder, stilstaand en meestal vrij plantenrijk. De ondiepe plasjes en drassige gebieden vallen droog als er enige tijd geen water wordt ingelaten, hetgeen een duidelijke invloed heeft.

Naast mollusken bevatten de plassen veel andere dieren, zoals kevers, wantsen, amfibieën, ostracoden, watervlooien, mijten, spinnen, mugge- en libellelarven, platwormen, bloedzuigers, pissebedden en vlokreeften. In enkele grotere plassen zijn naar mededeling vissen uitgezet.

Alle plassen, tot de kleinste poeltjes toe, hebben regelmatig bezoek van diverse vogels, vooral eenden. De volgende eendesoorten nam ik waar: kuifeend, slob-eend, wilde eend, tafeleend, bergeend en taling. Aan dit vogelbezoek ligt dan ook m.i. de komst en verspreiding van de mollusken in dit plassengebied.

Aansluitend op het voorgaande is het interessant de vondst te melden van Gyraulus laevis op een diepte van ongeveer 1.00 m in het strand voor Ockenburg (Kijkduin) in 1961. Bij het graven van een kleine kuil ter hoogte van de hoogwaterlijn kwam hier het volgende profiel te voorschijn:

0.00 - 0.10 m zand

0.10 - 1.00 m veen

1.00 - 1.20 m zand

In de overgang van het veen in het zand bevonden zich in zand met veel plantenresten: Valvata piscinalis 2, Lymnaea peregra 1, Gyraulus albus 1, Gyraulus laevis 3 en Pisidium nitidum 4. De afzetting is van jong-holocene ouderdom, de dieren zullen ter plaatse in een duinplas geleefd hebben.

Voor enkele determinaties en controle op determinaties dank ik de heren A.W. Janssen (Leiden), J.G.J. Kuiper (Parijs) en dr. C. Meier-Brook (Tübingen).

N.B. Mochten er personen zijn die gegevens over de zoetwaterflora en -fauna van het besproken gebied bezitten, dan zou ik graag bericht van hen ontvangen.

Adres: De Lannoystraat 101, Den Haag.

W.J. Kuijper, Den Haag, nov. 1969.